

СТАТИИ И СТУДИИ
ГСУ-ИФ, 108 (2025), 1, 101-117

ГОДИШНИК НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
„СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ИСТОРИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
ТОМ 108, 2025

МОРСКИТЕ СИЛИ НА МОРЕЙСКОТО КНЯЖЕСТВО
ПРИ ШАМПЛИТ И ВИЛАРДУЕНИТЕ (1205 – 1278)

ДОЦ. Д-Р НИКОЛА ДЮЛГЕРОВ

Исторически факултет, Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Бул. „Цар Освободител“ № 15, София 1504, България

<https://orcid.org/0000-0002-9288-7088>

nrdjulgero@uni-sofia.bg

<https://doi.org/10.60053/GSU.IF.1.108.101-117>

Получено 2025-07-14; рецензирано 2025-07-17; прието 2025-07-23; публикувано онлайн 2025-11-25

Авторът(ите), 2025 г. Публикувано от Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ от името на Историческия факултет на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Статията се предоставя под отворен достъп и се разпространява съгласно условията на лиценза [Creative Commons Attribution](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), позволяващ неограничено повторно използване, разпространение и възпроизвеждане, при условие че оригиналната статия е цитирана по подходящ начин.

Резюме. През втората четвърт на XIII в. флотът на Морея оказал няколко пъти помощ на латински Константинопол. Морските сили на княжеството обаче невинни били толкова впечатляващи. В първото десетилетие от съществуването на Ахия неговите владетели дори не разполагали със собствен флот, а разчитали на наемането на малък брой кораби за кратък период или на подкрепата на Венеция, особено след договора от Сапиенца (1209). В следващите десетилетия нарасналите финансови възможности на принцовете, рекрутирането на местни гърци за екипажи, както и използването на морските сили на други латински феодали, позволили на ахейските владетели да изградят малък, но постоянен флот и периодично да договарят значителен брой кораби за осъществяване на важни морски операции. Териториалните загуби от 60-те години нататък и военните конфликти с възстановената Византийска империя отслабили княжеството и намалили както финансовите му ресурси, така и възможностите да екипира кораби. Въпреки това, то запазило ограничени собствени морски сили, доказателство за което намираме и в появата на служител с титла адмирал в администрацията на страната след края на управлението на Вилардуените. Тогава започнал нов етап, в който княжеството разчитало предимно на подкрепа от флота на Кралство Сицилия и на Венеция.

Ключови думи: Морейско княжество, флот, Венеция, Латинска Романия, адмирал, Вилардуени, Шамплит.

* * *

Създаването на кръстоносните държави на Балканите в началото на XIII в. протекло успоредно с изграждането на тяхната военна организация. Важна част от нея била отредена на морските сили, необходими както за отбрана на крайбрежните зони и защита на икономическите им интереси, така и за осъществяване на териториална експанзия. Основна роля в тази сфера сред латинските формирования в региона играела Венеция. Като островна държава, тя се ориентирала отрано към изграждане и поддържане на силен флот, който да гарантира нейното съществуване и да ѝ осигурява търговски привилегии. Освен геополитическата позиция и стопанските интереси, още един фактор определял силата и значението на нейните ескадри в Романия. Той произтичал от обстоятелствата около организирането на Четвъртия поход и от социално-политическите условия в кръстоносните държави в Егейския регион. Участниците в експедицията (рицари, оръженосци, сержанти) съставлявали силна сухопътна армия и с изключение на няколко контингента (например този от Фландрия) не разполагали с кораби, които да ги транспортират и охраняват. Именно затова осъществяването на похода наложило привличането на голяма морска сила, в случая Венеция¹. Това разпределение на „сферите на отговорност“ съвсем естествено се запазило и след създаването на кръстоносните държави на Балканите. Войските им били свързани с новопоявилите се феодални владения на полуострова и съсредоточени главно на сушата. Затова Републиката на св. Марко се заела със задачата да осигурява морската защита, да се бори както с пиратите, така и с корабите на съседите на Латинска Романия.

Фокусът на изследването обаче е насочен не към венецианските морски сили, а към тези на най-стабилната кръстоносна държава в региона – Морейското княжество². Целта е да се проучи тяхното развитие в първите десетилетия от съществуването на Ахея, като се анализират оскъдните известия, запазени в изворите. Изследването не претендира за изчерпателност, но ще се опита да отговори на някои въпроси, свързани с функционирането на морейския флот.

Военната организация на княжеството, както и на останалите латински владения, се основавала на феодалните задължения, произтичащи от устано-

¹ По това време другите силни морски републики Генуа и Пиза се намирали в състояние на война помежду си.

² Княжество Морей е известно още и като Ахейско или Ахайско княжество.

вената вече в Западна Европа сеньориално-васална традиция, пренесена на Балканите. Войската му била сухопътна и се състояла от рицарите, получили фиефи в Пелопонес и от техните военни свити. Към тях се присъединили и голяма част от местните гръцки архонти³. В изворите обаче се срещат сведения и за съществуването на флот, който понякога се намесвал в защита на латинския император и на столицата. Повечето данни, макар и фрагментарни, за участието на ахейски кораби в бойни действия са от XIII в., и то от първата половина и средата на столетието. В края на века начело на неговия флот стоял адмирал. Такъв военен функционер обаче бил засвидетелстван едва през 80-те години на тринадесетото столетие. В ранния период (съвсем не е кратък) няма известия за служител с командни правомощия в морската сфера с титла *адмирал* или с византийското ѝ съответствие *мегадук*⁴. Липсата му е странна и поражда някои въпроси. Кой тогава ръководи морските операции и има ли изобщо боен флот княжеството през този период?

Внимателното проучване на изворите, описващи създаването на Ахая, показва, че съвременните на събитията автори говорят само за сухопътни сили (рицари и конни сержанти) и изобщо не споменават флот⁵. Най-подробна информация за завладяването на Пелопонес от френските рицари представя една по-късна хроника⁶, но за сметка на това съставена в самото княжество (поне ранните ѝ версии) от хора, близки на местните владетели. Френската и гръцката версия на Морейската хроника⁷ показват, че сухопътният контингент

³ Така били наричани в изворите местните византийски първенци и техните потомци. Много от тях предпочели да сътрудничат на кръстоносците, в замяна на което запазили поземлените си владения и голяма част от привилегиите си. Обикновено били военно задължени към принца и бароните.

⁴ Известно е, че в императорския домен, поне до второто десетилетие на XIII в., влизали някои големи егейски острови, както и че васали на владетеля притежавали островни територии. Един от тях (Филокало Навигайозо) получил византийската титла *мегадук(с)*, която традиционно носел главнокомандващият на флота. Този пост бил наследен от потомците му, които управлявали о-в Лемнос до края на 70-те години на XIII век. В Морей обаче няма служител с подобна титла.

⁵ ВИЛАРДУЕН, Жофроа дьо. *Завладяването на Константинопол*. Иван БОЖИЛОВ (прев. и комент.). София: Академично издателство „Проф. Марин Динов“, 2000, § 328–330. ISBN 954-430-738-9; CHONIATES, Niketas. *O City of Byzantium. Annals of Niketas Choniates*. Harry MAGOULIAS (trans.). Detroit: Wayne State University Press, 1984, 638, p. 350, 610–611, pp. 334–335. ISBN 0-8143-1764-2. Хоният е още по-лаконичен и не дава никаква точна информация по отношение на родовете войски, които участвали в завладяването на Пелопонес.

⁶ Въпреки че съдържа някои хронологически неточности, Морейската хроника представлява най-пълният извор за историята на Пелопонес през XIII и началото на XIV в. Тя има четири версии/варианта – френски, гръцки, арагонски и италиански. Най-ранните са писани в края на XIII и през XIV в.

⁷ *Livre de la conquête de la principauté de l'Amorée: Chronique de Morée (1204–1305)*. Jean LONGNON (éd.). Paris: Librairie Renouard (Publications pour la Société de l'histoire de France),

(400 – 500 конници и неизвестен брой пехотинци) бил подпомогнат от малък флот. Но какъв? Според хрониката франките⁸ били следвани по северното крайбрежие на полуострова от няколко кораба, превозващи провизии и обсадна техника, които имали и задачата да блокират пристанищните градове. В началото на кампанията единият от водачите на рицарите – Жофроа дьо Вилардуен⁹, се обърнал към бъдещия пръв принц на Морей – Гийом дьо Шамплит, с думите: „... *корабите ви струват много. Поради тази причина, докато ги имате, вие трябва да превземете крепостите, които са до морето [...] Препоръчвам ви да заповядате на вашите кораби да вървят по море, а ние да вървим по суша*“¹⁰. Шамплит послушал своя васал и войската и корабите потеглили през пролетта на 1205 г. по северното крайбрежие в посока запад, подчинявайки пристанищните градове. Малкият флот достигнал до Кларенца. Скоро след това в близкия Андравида Шамплит бил посрещнат от местните гърци като техен владетел. След това флотът и войската продължили на юг към Аркадия¹¹. Очевидно корабите били големи, защото авторът на хрониката изрично съобщава, че Шамплит дал заповед да подминат този град, защото съдовете не могли да влязат в плиткото му пристанище¹². След това овладели Наварино, Модон, чиито стени били съборени от венецианците в предходните години¹³, и стигнали до Корон. Кръстоносците обсадили града, а екипажите разтоварили от корабите катапултите, мангонелите и балистите и го блокирали по море. Още същия ден крепостта паднала, а жителите на съседния град Каламата се предали. Месец след превземането на Корон и Каламата Шамплит освободил

1911, § 95, 104. OCLC: 6901725. Това е френската версия на Морейската хроника, оттук нататък ще се отбелязва като *Chronique de Morée*. LURIER, Harold. *Crusaders as Conquerors. The Chronicle of Morea*. Harold LURIER (trans., notes and introduction). New York–London: Columbia University Press, 1964, § 1590–1600, p. 115. OCLC: 73998734. Това е гръцката версия на Морейската хроника, оттук нататък ще се отбелязва като *The Chronicle of Morea*.

⁸ През епохата на кръстоносните походи на Балканите и в Източното Средиземноморие „франки“ били наричани всички чужденци, дошли от Западна Европа.

⁹ Не трябва да се бърка с известния хронист на Четвъртия кръстоносен поход. В случая Жофроа дьо Вилардуен, който се подвизавал в Пелопонес, е племенник на хрониста със същото име.

¹⁰ *Chronique de Morée*, § 108; *The Chronicle of Morea*, § 1590–1600. Подчертаването в текста е мое.

¹¹ Става въпрос за крепостта Аркадия.

¹² Крепостта е завладяна по-късно. *Chronique de Morée*, § 110, 114–117; *The Chronicle of Morea*, § 1675–1690.

¹³ *Chronique de Morée*, § 110, 114–117; *The Chronicle of Morea*, § 1690–1695; MOREL-FATIO, Alfred. *Libro de los Fechos et conquistas des Principado de la Morea*. Publiée et traduite par Morel-Fatio. Geneve, 1885, § 113. OCLC: 717674440. Това е арагонската версия на Морейската хроника, оттук нататък ще бъде отбелязвана като *Libro de los Fechos*; BON, Antoine. *La Morée franque. Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté d'Achaïe (1205 – 1430)*. Paris: Éditions E. de Boccard, 1969, p. 60, n. 9. OCLC: 1049479.

корабите си „и те се върнали в земята си“¹⁴. Информацията в хрониката свидетелства отново, че тези кораби не били на рицарите (собствено техни), а договорени от Шамплит за ограничен период от време. Сведенията в различните версии водят до заключението, че в този най-ранен период (пролетта и лятото на 1205 г.) кръстоносците в Морей не разполагали със свой собствен флот, а наели за срок от четири-пет месеца няколко кораба. За съжаление, Морейската хроника не дава отговор за техния произход. Какви са възможностите?

Най-логичното предположение е галерите да са били венециански. То се основава на факта, че Републиката на св. Марко осигурила флота за Четвъртия поход и освен това венецианците продължавали да подпомагат кръстоносците в кампанията по завладяване земите на бившата Византийска империя. Но дали е така в случая с Пелопонес?

Още през XII в. пристанището на Модон се превърнало в убежище на генуезки и гръцки пирати, които разстройвали венецианската търговия. Затова поне два пъти Републиката на св. Марко изпратила ескадри, които разрушили стените на Модон¹⁵. Дожите много държали да сложат ръка на него и на близкия му Корон, а в месеците след превземането на Константинопол желанието на Енрико Дандоло изглеждало напълно осъществимо. Именно затова в прочутия *Partitio Romaniae*, изготвен през есента на 1204 г., полуостров Пелопонес с двата стратегически града били отредени за Синьорията. Шамплит и Вилардуен обаче изпреварили венецианците и с помощта на въпросния флот завладели Модон и Корон¹⁶. Ако корабите били венециански, едва ли морската република би изтървала контрола върху тях, а французите трудно биха успели да задържат двата града. И последвалите събития го доказват. Венеция не се отказала от намерението си да ги притежава и през 1206 – 1207 г. организираща военна експедиция за покоряването им. Ескадрата на Комуната завладяла двата града и както свидетелстват някои от венецианските извори, кръвопролитните сражения се провели именно срещу хората на Гийом дьо Шамплит¹⁷.

¹⁴ *Chronique de Morée*, § 114; *The Chronicle of Morea*, § 1740–1750.

¹⁵ Първият път бил през 1124 – 1125 г. при дожа Доменико Микеле.

¹⁶ *Cronaca di Morea*. – In: HOPF, Carl. *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*. Berlin: Weidmann, 1873, p. 426. OCLC: 458086996. Това е италианската версия на Морейската хроника, откъд нататък ще бъде отбелязвана като *Cronaca di Morea*; ВИЛАРДУЕН, Жофроа дьо. *Цум. съч.*, § 330; ILIEVA, Aneta. *Frankish Morea (1205–1262). Socio-cultural Interaction between the Franks and the Local Population*. Athens: Historical Publications S. D. Basilopoulos, 1991, p. 130. ISBN 960-7100-39-5.

¹⁷ LOENERTZ, Raymond-Joseph. Aux origins du despotat d'Épire et de la principauté d'Achaïe. *Byzantion*, 1973, vol. 43, p. 382; THIRIET, Freddy. *La Romanie vénitienne au Moyen Âge. Le développement et l'exploitation du domaine colonial vénitien (XIIe–XVe siècles)*. Paris: Éditions

Възможно ли е тогава корабите на първия морейски принц да са екипирани от местното население? Макар на този етап от завоеванието рицарите да са успели да привлекат гърци на своя страна, данните в изворите в нито един момент не показват, че става въпрос за гръцки морски сили. Напротив, изразът, използван за екипажите на наетите кораби „те се върнали в земята си“¹⁸, предполага, че моряците не били от Пелопонес. Събитията в следващите няколко години, свързани със завладяването на полуострова, доказват този факт (вж. по-долу).

Съществуват още няколко възможности за произхода на малкия флот. Някои учени предполагат, че той плавал под флага на Генуа – най-опасния противник на Венеция¹⁹. Присъствието на генуезки корсари в района е широко засвидетелствано в изворите. Тук е достатъчно само да споменем, че през първото и второто десетилетие на XIII в. на венецианците им се наложило да водят продължителни военни действия, за да отвоюват от лигурийците островите Корфу и Крит²⁰. Заради активността на друга италианска морска република – Пиза, или поради факта, че някои от кръстоносците на Четвъртия поход наели кораби от Марсилия, може да се предположи, че съдовете, договорени от Шамплит, биха могли да бъдат пизански или провансалски. За съжаление, състоянието на изворовата база не позволява да се даде категорично мнение по този въпрос, а по-скоро да се лансират няколко хипотези. Каквито и да са били обаче, ясно е само това, че през първата година от своето съществуване княжеството не разполагало със собствен флот, а принцът наел за ограничен период от време малка ескадра. Затова и липсата на адмирал в морейското управление не е учудваща.

През следващите 4 – 5 години франките съсредоточили усилията си в овладяване предимно на крепости, нямали излаз на море. Затова и флот не им бил нужен. В началото на второто десетилетие обаче, когато офанзивата им

E. de Boccard, 1959, p. 86. OCLC: 1332001488; LOCK, Peter. *The Franks in the Aegean (1204–1500)*. London: Longman, 1995, p. 146. ISBN 0-582-05140-1 (CSD); MILLER, William. *The Latins in the Levant. A history of Frankish Greece (1204–1566)*. London–New York: E. P. Dutton and Company, 1908, p. 39. OCLC: 955793431; CANALE, Martino da. La Cronique des Veniciens de Maistre Martin da Canal. In: *Archivio storico Italiano*. T. 8. Firenze, 1845, pp. 348–350; DAN-DOLO, Andrea. Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta. In: *Rerum Italicarum Scriptores*. T. 12, pars VIII. Mediolani, 1728, 335, pars VIII.

¹⁸ *Chronique de Morée*, § 114; *The Chronicle of Morea*, § 1740–1750.

¹⁹ LOENERTZ, Raymond-Joseph. *Op. cit.*, pp. 385–387.

²⁰ FOTHERINGHAM, John. *Marco Sanudo Conqueror of the Archipelago*. Oxford: Clarendon Press, 1915, p. 51, 82–86. OCLC: 559163722; THIRIET, Freddy. *Op. cit.*, pp. 86–88; ДЮЛГЕРОВ, Никола. Установяване на венецианска власт на остров Крит. В: *Кюстендилски четения*, 24, 2018, с. 44–55. ISBN 978-954-07-4812-2; по-специално с. 46–48.

засегнала крайбрежните градове в североизточната част на полуострова, отново се появила необходимост от морска подкрепа.

Междувременно през 1209 г. в княжеството се извършила промяна и след смъртта на Гийом дьо Шамплит (1205 – 1208/9) начело застанал Жофроа I дьо Вилардуен (1208/9 – 1228/30). Новият принц започнал следващата фаза от морейската експанзия. Усилията му били насочени към пристанищните градове Коринт, Навплион и Монемвасия. Той решил да повтори тактиката от първата година и да блокира по море набелязаните цели. За да изпълни плана си отново му трябвали кораби. Морейската хроника обаче е категорична: „Той знаеше, че тъй като няма кораби в морето, няма да може да постигне целта си“²¹. Тогава Вилардуен се обърнал за помощ към Венеция.

През юни 1209 г. принцът сключил с нея т.нар. договор от Сапиенца, който уредил отношенията между княжеството и морската република. Старата вражда била забравена и Вилардуен приел да владее княжеството като феодал, отдаден му от дожа, но потвърдил преминаването на Модон и Корон под властта на Серенисимата²². Постигнатото споразумение му дало възможност да поиска помощ от Венеция. Неговите пратеници договорили четири напълно въоръжени и екипирани галери. След като превзел Коринт (1209) заедно с хората на атинския сенйор Гийом дьо ла Рош, Вилардуен се насочил към Навплион. Там го чакали вече четирите галери, които обсадили града по море, прекъсвайки доставките му. Общите действия дали резултат и през 1210 – 1211 г. Навплион приел властта на ахайския принц. Заради подкрепата си Гийом дьо ла Рош получил Коринт и Навплион от принца, а споразумението с венецианците било продължено. Комуната приела да предостави на княжеството две галери, които да патрулират покрай бреговете на страната и да я

²¹ *Chronique de Morée*, § 190.

²² Договорът е поместен у TAFEL, Gottlieb; THOMAS, Georg. *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig*. Т. 2. Wien, 1856, pp. 96–100. OCLC: 1187193693. Клаузите му са подробно разгледани у BON, Antoine. *La Morée franque...*, pp. 66–67; LONGNON, Jean. *L'Empire latin de Constantinople et la principauté de Morée*. Paris: Payot, 1949, p. 112. OCLC: 1030096744; MILLER, William. *Op. cit.*, pp. 39–40; THIRIET, Freddy. *Op. cit.*, pp. 86–87; VAN TRICHT, Filip. *The Latin Renovatio of Byzantium. The Empire of Constantinople (1204–1228)*. Leiden: Brill, 2011, p. 164. ISBN 978-90-04-20323-5; ДЮЛГЕРОВ, Никола. Статутът на княжество Морея в началото на XIII век. ГСУ-ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“, 102, 2021, с. 198–215, 212–213. Жофроа I дьо Вилардуен станал двоен васал – на дожа и на латинския император в Константинопол. По отношение на Венеция, той се натоварил със задължението да предоставя всяка година два златотъкани плата на църквата „Сан Марко“ и един на дожа, да притежава къща в града, да приеме венецианско гражданство (за децата му също), както и да даде право на свободна търговия на венецианците в земите си. За сметка на това можел да разчита на нейната помощ, особено по море.

охраняват от пирати. Вилардуен обаче се съгласил да поеме пълната издръжка на екипажите²³.

Тези събития ни позволяват да заключим, че в началото на второто десетилетие принцът на Морей все още не разполагал със свой собствен (в пълния смисъл) флот, а разчитал на подкрепата на Венеция. Корабите и екипажите били венециански, но издръжката – от страна на Морей. Този факт обяснява защо през този период от съществуването на княжеството, в неговото управление не бил нужен служител с титла *адмирал*, *мегадук* или друга подобна, свързана с охраната на морските граници. Тези задачи били изпълнявани от венецианските капитани.

Двадесетина години по-късно информацията в изворите показва значителна промяна в това отношение. През 1235 г. българо-никейска войска обсадила Константинопол. Йоан Асен II (1218 – 1241) действал по суша, а никейският василевс блокирал града по море. Латинският император поискал помощ както от съюзника си Венеция, така и от всичките си васали. Републиката на св. Марко изпратила една ескадра от 25 галери, с помощта на която латинците удържали столицата²⁴. Опасността обаче не преминала и на следващата година Йоан III Ватаци (1222 – 1254) отново блокирал Константинопол. Новият морейски принц – Жофроа II дьо Вилардуен (1128/30 – 1246), откликнал на молбата на своя сеньор и се отправил към столицата с впечатляващ флот. Според монаха Алберик принцът разполагал със 120 кораба, които освен екипажите си, превозвали войска от 100 рицари, 300 арбалетчици и 500 стрелци! Неговите кораби разбили блокиращия флот, състоящ се от 300 плавателни съда и унищожили 15 от тях²⁵. Намесата на княжеството се оказала решаваща за изхода на битката и никейците се оттеглили. Как обаче принцът успял да събере такъв голям флот?

Въпросът въобще не е лесен, тъй като може да получи няколко логични отговора. Първо, известно е, че средновековните автори често преувеличават числата, когато описват големината на войски, ескадри, последици от битки,

²³ *Chronique de Morée*, § 190–198.

²⁴ MOUSKES, Philippe. *Chronique rimée de Philippe Mouskes*. Édité par Frederic Thomas de REIFFENBERG. Bruxelles, 1838, pp. 613–615. OCLC: 1405172404.

²⁵ ALBERICUS, monachus Trium Fontium. *Chronica Alberici monachi Trium Fontium*. In: *Monumenta Germaniae historica. Scriptorum*. T. 23. Leipzig: Verlag Karl W. Hiersemann, 1925, pp. 938–939; MOUSKES, Philippe. *Op. cit.*, p. 615, 620; CANALE, Martino da. *Op. cit.*, chap. 80–83, pp. 362–364; ACROPOLITES, George. *The History*. Ruth MACRIDES (introduction, trans. and comment.). Oxford: University Press, 2007, 33, p. 195. ISBN 978-0-19-921067-1; THIRIET, Freddy. *Op. cit.*, pp. 96–97; BON, Antoine. *La Morée franque...*, p. 79, n. 5; DANDOLO, Andrea. *Op. cit.*, p. 295.

т.е. възможно е Алберик да е преувеличил броя на корабите, с които Жофроа II се появил пред Константинопол. Съществува обаче и друга възможност. Обикновено в изворите се споменават всички плавателни съдове, които участват в подобни операции, независимо дали става въпрос за големи бойни галери или малки (колкото лодка) спомагателни съдове. Последните се включват в общата бройка на корабите. Именно в този смисъл звучат думите на друг автор – Martino da Canale. Описвайки същото морско сражение, той уточнява, че никейският флот се състоял от „160 галери и други кораби, малки и големи“²⁶. Затова е възможно Алберик да е посочил действителния брой от 120 кораба на морейския принц, но сред тях да е имало и малки плавателни съдове. Съществува и трети вариант, който не бива да се отхвърля. От изворите знаем, че срещу Ватаци воювали не само ахайците, но и венецианци, пизанци и генуезци. Канале посочва само десетте венециански галери, но не и броя на съюзните им кораби. Макар и малко вероятно, все пак е възможно Алберик да включва и тези латински галери към флота на Вилардуен.

Която и да е вярната от трите хипотези, трябва да се отбележи фактът, че и Алберик, и Филип Мускес изрично посочват морските сили на принца, както и личното му участие в деблокирането на латинската столица. Византийските извори само мимоходом споменават битката, загубена от Ватаци, и не дават почти никакви подробности за нея²⁷. Информацията в източниците ни показва, че морейският принц можел да разчита в средата на 30-те години на XIII век на значителен флот, особено в сравнение със сведенията от първото и второто десетилетие. Дори да се приеме спекулативно, че не всички 120 кораба се намирали под негово командване, е видно, че княжеството разполагало със сериозни морски сили, а не с временно наети три-четири кораба. Известията в изворите за следващите години подкрепят това становище.

През лятото на 1238 г. Жофроа II отново оказал морска подкрепа на Константинопол, когато градът бил обсаден за пореден път от войските на Никея. Както преди, принцът пристигнал в столицата и заедно с венецианците разкъсал обсадата. Пет години по-късно, във връзка със слухове за смъртта на Бодуен II, Жофроа II отново се появил в Константинопол със собствен флот (галери и нефове), за да успокои населението²⁸.

²⁶ CANALE, Martino da. *Op. cit.*, chap. 84, p. 366.

²⁷ ACROPOLITES, George. *Op. cit.*, § 33, p. 195; СКУТАРИОТ, Теодор. *Обзорна хроника. В: Гръцки извори за българската история. Т. 8.* София: Издателство на БАН, 1971, с. 271; ДАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, Ани. *България и Латинската империя (1204–1261)*. София: Издателство на БАН, 1985, с. 140–141. OCLC: 490184155.

²⁸ BON, Antoine. *La Morée franque...*, p. 80; ILIEVA, Aneta. *Op. cit.*, p. 149; LONGNON, Jean. *Op. cit.*, p. 176.

През 1248 – 1249 г. неговият брат и следващ владетел на княжеството – Гийом II дьо Вилардуен (1246 – 1278), приел да участва в поредния кръстоносен поход. Експедицията била организирана от френския крал Луи IX Свети (1226 – 1270). Морейският принц се отправил към Египет с флот от 24 свои кораба и 400 конници²⁹.

Всички тези сведения показват очевидната промяна, настъпила в състоянието на морските сили на княжеството през 30-те и 40-те години на XIII век. Тогава принцовете (Жофроа II и Гийом II) разполагали вече със силен флот, достатъчен не само да охранява крайбрежието на княжеството, но и да оказва помощ на Константинопол и да превозва стотици рицари на дълги разстояния. На какво се дължала тази промяна? Дали корабите били техни (местни екипажи) или наемани от други морски сили за извършване на определени операции в рамките на няколко месеца или година?

Що се отнася до промяната, то първата причина за нея били нарасналите финансови възможности на Ахейското княжество. Без съмнение, изграждането или наемането на флот (първото все пак е по-скъпо) изисквали сериозни финансови ресурси. Впрочем тази максима важи и днес. През Средните векове строежът и поддържането на корабите в годност (калафатене, почистване, ремонт и т.н.), въоръжението, запасяването с продукти и консумативи, както и плащането на заплати за екипажа струвало много пари. А в изброените по-горе случаи принцовете разчитали не на два-три, а на десетки кораби. Владетелите на Морей имали достатъчно материални ресурси, за да си го позволят. Жофроа II бил в състояние да отделя значителната сума от 22 000 перпери годишно в помощ на Константинопол³⁰. Факт, който се допълва от сведенията за стабилното финансово състояние на двора в Андравида³¹, който поразявал съвременниците със своя блясък и куртоазна култура. Принцовете разчитали на приходите от близо 200 рицарски фиефа. Според сведенията на Клари, един такъв фиеф гарантирал приход от 300 анжуйски ливри³². След конфликтите от второто десетилетие на XIII в. с Църквата, институцията се съгласила да изпълнява военни задължения към морейските владетели, отделяйки немалки

²⁹ SANUDO TORSELLO, Marino. *Istoria del regno di Romania*. In: *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*. Carl HOPF (ed.). Berlin: Weidmann, 1873, p. 102. OCLC: 458086996. ГАГОВА, Красимира. *Кратка история на кръстоносните походи*. София: Полис, 2008, с. 106. ISBN 978-954-796-027-5.

³⁰ ALBERICUS. *Op. cit.*, p. 939. BON, Antoine. *La Morée franque...*, p. 79.

³¹ Първата столица на Морейското княжество. Андравида била основната резиденция на управляващата фамилия и поне докато Вилардуените били на власт, тя запазила статута си на главен град.

³² КЛАРИ, Робер дьо. *Завоюването на Константинопол 1204 година*. Николай МАРКОВ (прев. и комент.). София: Агенция Европрес, 2007, с. 155, гл. 107. ISBN: 978-954-91890-6-3.

суми за тях. Във връзка с все по-голямата заплаха за Константинопол от страна на Никея, през 1244 г. папата наредил на архиепископите и епископите (католическите) в Гърция да дадат част от приходите си на принца, с помощта на които той да издържа корпус от 100 рицари в защита на столицата³³. Всичко това доказва, че доброто финансово състояние на княжеството можело да осигури издръжката на немалък флот, ако не за постоянно, то поне кампанийно, т.е. за по-кратки срокове от по няколко месеца до година-две.

Второ, в средата на 30-те години, заради често оказваните услуги и помощи към Константинопол, латинският император отстъпил на морейския принц правото да бъде сеньор на няколко държатели на морски фиефи. Сред тях били дукът на Архипелага³⁴, графът на Кефалония³⁵, както и терциерите от остров Негропонт (дн. Евбея). Тези латински феодали разполагали със свои кораби, така че при нужда от помощ, принцът можел да ги призове и да използва морските им съдове. Например благородниците от Евбея трябвало да му предоставят 8 рицари (с антуража им) или една въоръжена галера³⁶. Към васалите на Вилардуен трябва да се спомене и сеньорът на Атина, който имал на разположение поне две галери³⁷.

Трето, собствените владения на принца, както и тези на пелопонеските му васали също можели да му дават кораби и моряци. Самият факт, че Пелопонес е полуостров с немалко на брой удобни пристанища, предполага ангажираност поне на част от населението му с морското дело. Още в Ранното средновековие жителите му участвали в набирането на екипажи за византийския флот. Маниотите, обитаващи южното крайбрежие, цаконите³⁸, живеещи по югоизточните брегове (от Астрос до Монеувасия), и най-вече известните мардаити³⁹, служели

³³ BON, Antoine. *La Morée franque...*, p. 80.

³⁴ *Chronique de Morée*, § 185. Авторът бърка хронологията, ситуирайки събитието по-рано.

³⁵ BON, Antoine. *La Morée franque...*, p. 80.

³⁶ SANUDO TORSELLO, Marino. *Istoria del regno di Romania*, p. 100.

³⁷ *Chronique de Morée*, § 244. В края на 50-те години на XIII век сеньорът на Атина държал две галери в Ливадостро (в Беотия). Освен това разполагал с град Навплион (отстъпен му от принца в началото на завоеванието), който бил едно от най-големите пристанища в Пелопонес, известен с уменията в морското дело на жителите си.

³⁸ Маниотите и цаконите като наименования на жители в Пелопонес са засвидетелствани през X в., най-рано в съчинението на Константин Багрянородни „За управлението на империята“ и Монеувасийската хроника. Сред учените все още има спорове относно техния произход. Повечето смятат, че става въпрос за потомци на древните гърци, които по време на аварските и славянските нашествия са оцелели в изолирани общности и по-късно са се смесили в много слаба степен с новодошлите. BON, Antoine. *Le Péloponnèse byzantine jusqu'en 1204*. Paris: Presses Universitaires de France, 1951, pp. 71–74. OCLC: 1049479.

³⁹ Мардаитите произхождали от Северна Сирия и били заселени от византийските власти в Пелопонес след славянските нашествия в региона, където се смесили с местното население. BON, Antoine. *Le Péloponnèse byzantine...*, p. 76.

като моряци. През Х в. населението на полуострова екипирало и доставило четири хеландии на византийския флот, който атакувал арабите в Крит⁴⁰.

Пряко доказателство за използването на местните жители и на техните активи в изграждането и функционирането на ахейския флот ни дава Морейската хроника. При обсадата на Монемвасия около 1249 – 1251 г. Гийом II дьо Вилардуен провел преговори с архонтите за условията на тяхното предаване. Разговорите завършили с приемане властта на принца от страна на гърците. Те запазили привилегиите си, получили дори допълнителни фиефи от сеньора им, но се задължили да доставят на принца кораби и екипажи⁴¹, както са го правили за византийските императори. По аналогия може да се приеме, че подобни споразумения са сключени ако не с всички, то поне с някои от останалите пелопонески пристанищни градове. Това предположение се подсилва и от факта, че именно в този период крайбрежните райони, в които живеели вече споменатите цакони, маниоти и мардаити, влезли в границите на княжеството. Използването на местните ресурси в хора и корабни активи представлява третият фактор, който позволил на принцовете да разполагат със свой флот, особено през втората четвърт на XIII в.

Според сведенията в изворите, отнасящи се до военните задължения по море, можем да предположим, че владетелите на Ахая разчитали на постоянен малък флот от 4 – 6 кораба, който гарантирал морската охрана на княжеството⁴². За осъществяването на големи операции, като деблокирането на Константинопол или участие в кръстоносен поход, владетелите на Морей наемали допълнително морски съдове за конкретен период от време (обикновено за няколко месеца), прибегвайки до услугите (вече платени) на собствените си васали и на външни морски сили. В този период, въпреки че функционирал малък постоянен флот, продължава да няма сведения за адмирал или мегадук в администрацията на княжеството. Едно от възможните обяснения би било, че Вилардуените дошли от френското графство Шампан, което нямало излаз на

⁴⁰ BON, Antoine. *Le Péloponnèse byzantine...*, p. 118. Сведенията за участието на моряци от Пелопонес и строеж на кораби там са доста фрагментарни и Бон предполага, че провинцията доставяла екипажи, но разполагала със силно ограничени възможности за строеж на кораби.

⁴¹ Според Морейската хроника при обсадата на Монемвасия през 1248 – 1251 г. Гийом II отново осъществил морска блокада с помощта на четири венециански галери. *The Chronicle of Morea*, § 2930–2940.

⁴² Терциерите предоставяли един кораб, дукът на Архипелага – поне една галера, не е ясен броят на корабите, които давали неговите островни васали, но общо могли да добавят поне още един кораб, графът на Кефалония се отчитал също с един кораб, жителите на Монемвасия (докато градът бил във владения на принца) също предоставяли поне два кораба, в Кларенца от 80-те години на XIII век е засвидетелстван един кораб на постоянно дежурство. *Chronique de Morée*, § 451, 493, 785; *The Chronicle of Morea*, § 2930–2940; SANUDO TORSELLO, Marino. *Op. cit.*, p. 100.

море. Те пренесли в Морей управленската си традиция, в която отсъствала фигурата на адмирала⁴³.

През 1256 г. избухнал въоръжен конфликт за наследствени земи на остров Негропонте между принца и терциерите. Гийом II стоварил войски на Евбея и превзел важните стратегически места – ясно доказателство, че разполагал с кораби, най-малко за да превози войниците си до острова. Тогава във войната се включила Венеция, която заела страната на местните благородници. Това накарало Гийом II да прецени, че няма да може да се изправи сам срещу флота на най-силната морска държава и се обърнал към най-известния ѝ противник – Генуа. Лигурийската република предоставила четири галери. За пръв път след 1209 г. морейският владетел не могъл да разчита на подкрепа от Венеция и бързо се ориентирал към друга италианска морска република, което показва, че силите му, дори в най-добрият му период, не могли да се мерят с тези на Серенисимата. Все пак Гийом II надвил противниците си в голямо сражение на сушата.

След края на войната и нормализирането на отношенията с Венеция последвал удар, който оказал сериозни негативни последици както за княжеството, така и за морските му възможности. След загубата при Пелагония (1259) и пленничеството на принца, Морей трябвало да отстъпи по-голямата част от Лакония с някои важни пристанища и най-вече Монемвасия, откъдето идвала част от малкия му постоянен флот. От началото на 60-те години Гийом II вече не можел да разчита на тези кораби.

Сключването на договорите от Витербо (1267) и преминаването на княжеството под сюзеренитета на Кралство Сицилия внесли някои промени в морската сфера, които се задълбочили след смъртта на Гийом II (1278). Няколко години след кончината му в управлението на княжеството вече присъствал служител с титла *адмирал*. Той резидирал в Кларенца, главното пристанище на Ахея (от последната четвърт на XIII в.). Адмиралът отговарял за командването на флота, охраната на крайбрежията и защитата на крепостта и пристанището в Кларенца⁴⁴. В следващите десетилетия териториалните загуби и вътрешните конфликти влошили финансовото състояние на страната и затова тя започнала все повече да разчита на морска помощ от Неапол и Венеция. Тези факти обаче са извън заявената хронологическа рамка на настоящото изследване и ще бъдат обект на друго проучване.

⁴³ Такава била традицията и във Франция в края на XII в. Въпреки че страната притежавала кораби, в кралския двор липсвал адмирал или друг високопоставен служител с подобни функции.

⁴⁴ *Chronique de Morée*, § 785–786.

В заключение може да се каже, че в първите години от съществуването на княжеството морейските владетели не разполагали със собствен флот, а разчитали на наемането на кораби за кратък период или на подкрепата на силни морски държави като Венеция. Ползването на венециански галери се превърнало в закономерност след уреждането на отношенията с Комуната (договор от Сапиенца от 1209 г.), а служител с титла *адмирал* или *мегадук* не бил нужен. В следващите десетилетия нарасналите финансови възможности на принцовете, рекрутирането на местни гърци за екипажи, както и използването на морските сили на островните феодали, позволили на ахейските владетели да разполагат с малък постоянен флот и да си осигуряват значителен брой кораби за осъществяване на дадена кампания (военна операция, участие в кръстоносен поход) в кризисни моменти. Териториалните загуби от 60-те години нататък и зачестилите военни конфликти с възстановената Византийска империя отслабили княжеството и намалили както финансовите му ресурси, така и възможностите да рекрутира кораби и екипажи от населението в част от крайбрежните райони. Въпреки това, то запазило ограничени собствени морски сили, доказателство за което намираме и в появата на служител с титла *адмирал* в администрацията на страната след края на епохата на Вилардуените. Тогава започнал нов етап, в който княжеството разчитало предимно на подкрепа от флота на Сицилианското кралство (по-късно Неаполитанско) и на Венеция.

* * *

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ | REFERENCES

ВИЛАРДУЕН, Жофроя дьо. *Завладяването на Константинопол*. Иван БОЖИЛОВ (прев. и комент.). София: Академично издателство „Проф. Марин Динов“, 2000. ISBN 954-430-738-9.

ГАГОВА, Красимира. *Кратка история на кръстоносните походи*. София: Полис, 2008. ISBN 978-954-796-027-5.

ДАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, Ани. *България и Латинската империя (1204–1261)*. София: Издателство на БАН, 1985. OCLC: 490184155.

ДЮЛГЕРОВ, Никола. Установяване на венецианска власт на остров Крит. В: *Кюстендилски четения*, 24, 2018, с. 44–55. ISBN 978-954-07-4812-2.

ДЮЛГЕРОВ, Никола. Статутът на княжество Морей в началото на XIII век. *ГСУ–ЦСВП „Проф. Иван Дуйчев“*, 102, 2021, с. 198–215. ISSN 1311-784X.

КЛАРИ, Робер дьо. *Завоюването на Константинопол 1204 година*. Николай МАРКОВ (прев. и комент.). София: Агенция Европрес, 2007. ISBN 978-954-91890-6-3.

СКУТАРИОТ, Теодор. Обзорна хроника. В: *Гръцки извори за българската история*. Т. 8. София: Издателство на БАН, 1971.

ACROPOLITES, George. *The History*. Ruth MACRIDES (introduction, trans. and comment.). Oxford: Oxford University Press, 2007. ISBN 978-0-19-921067-1.

ALBERICUS, monachus Trium Fontium. *Chronica Alberici monachi Trium Fontium*. In: *Monumenta Germaniae historica. Scriptorum*. T. 23. Leipzig: Verlag Karl W. Hiersemann, 1925.

BON, Antoine. *La Morée franque: Recherches historiques, topographiques et archéologiques sur la principauté d'Achaïe*. Paris: De Boccard, 1969. OCLC: 1467952.

BON, Antoine. *Le Péloponnèse byzantine jusqu'en 1204*. Paris: Presses Universitaires de France, 1951. OCLC: 1049479.

CANALE, Martino da. La Cronique des Veniciens de Maistre Martin da Canal. In: *Archivio storico Italiano*. T. 8. Firenze, 1845.

CHONIATES, Niketas. *O City of Byzantium. Annals of Niketas Choniates*. Harry MAGOULIAS (trans.). Detroit: Wayne State University Press, 1984. ISBN 0-8143-1764-2.

CLARI, Robert de. Zavoyuvaneto na Konstantinopol 1204 godina. Nikolay MARKOV (prev. i koment.). Sofia: Agentsiya Evropress, 2007. ISBN 978-954-91890-6-3.

Cronaca di Morea. In: HOPF, Carl. *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*. Berlin: Weidmann, 1873. OCLC: 458086996.

DANCHEVA-VASILEVA, Ani. *Bulgaria i Latinskata imperiya (1204–1261)*. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1985. OCLC: 490184155.

DANDOLO, Andrea. Andreae Danduli ducis Venetiarum Chronica per extensum descripta. In: *Rerum Italicarum Scriptores*. T. 12, pars VIII. Mediolani, 1728.

DYULGEROV, Nikola. Statutat na knyazhestvo Moreya v nachaloto na XIII vek. *GSU–TsSVP “Prof. Ivan Dyuhev”*, 102, 2021, s. 198–215. ISSN: 1311-784X.

DYULGEROV, Nikola. Ustanovyavane na venetsianska vlast na ostrov Krit. In: *Kyustendilski cheteniya*, 24, 2018, s. 44–55. ISBN 978-954-07-4812-2.

FOTHERINGHAM, John. *Marco Sanudo Conqueror of the Archipelago*. Oxford: Clarendon Press, 1915. OCLC: 559163722

GAGOVA, Krasimira. *Kratka istoriya na krastonosnite pohodi*. Sofia: Polis, 2008. ISBN 978-954-796-027-5.

ILIEVA, Aneta. *Frankish Morea (1205–1262). Socio-cultural Interaction between the Franks and the Local Population*. Athens: Historical Publications S. D. Basilopoulos, 1991. ISBN 960-7100-39-5.

Livre de la conquête de la princé de l'Amorée: Chronique de Morée (1204–1305). Jean LONGNON (éd.). Paris: Librairie Renouard (Publications pour la Société de l'histoire de France), 1911. OCLC: 6901725.

LOCK, Peter. *The Franks in the Aegean (1204–1500)*. London: Longman, 1995. ISBN 0-582-05140-1 (CSD).

LOENERTZ, Raymond-Joseph. Aux origins du despotat d'Épire et de la principauté d'Achaïe. *Byzantion*, 1973, vol. 43, pp. 360–394.

LONGNON, Jean. *L'Empire latin de Constantinople et la principauté de Morée*. Paris: Payot, 1949. OCLC: 1030096744.

LURIER, Harold. *Crusaders as Conquerors. The Chronicle of Morea*. Translated from the Greek. Harold LURIER (trans., notes and introduction). New York–London: Columbia University Press, 1964. OCLC: 73998734.

MILLER, William. *The Latins in the Levant. A history of Frankish Greece (1204–1566)*. London–New York: E. P. Dutton and Company, 1908. OCLC: 955793431.

MOREL-FATIO, Alfred. *Libro de los Fechos et conquistas des Principado de la Morea*. Publiée et traduite par Morel-Fatio. Geneve: Impr. J.-G. Fick, 1885. OCLC: 717674440.

MOUSKES, Philippe. *Chronique rimée de Philippe Mouskes*. Édité par Frederic Thomas de REIFFENBERG. Bruxelles, 1838. OCLC: 1405172404.

SANUDO TORSELLO, Marino. Istoria del regno di Romania. In: *Chroniques gréco-romanes inédites ou peu connues*. Carl HOPF (ed.). Berlin: Weidmann, 1873. OCLC: 458086996.

SKUTARIOTES, Theodoros. Obzorna hronika. V: *Gratski izvori za bulgarskata istoriya*. [in Bulgarian]. T. 8. Sofia: Izdatelstvo na BAN, 1971.

TAFEL, Gottlieb; THOMAS, Georg. *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig*. T. 2. Wien, 1856. OCLC: 1187193693.

THIRIET, Freddy. *La Romanie vénitienne au Moyen Age. Le développement et l'exploitation du domaine colonial vénitien (XIIe–XVe siècles)*. Paris: Éditions E. de Boccard, 1959. OCLC: 1332001488.

VAN TRICHT, Filip. *The Latin Renovatio of Byzantium. The Empire of Constantinople (1204–1228)*. Leiden: Brill, 2011. ISBN 978-90-04-20323-5.

VILLEHARDOUIN, Geoffroi de. *Zavladyavaneto na Konstantinopol*. Ivan BOZHILOV (prev. i koment.). Sofia: Akademichno izdatelstvo "Prof. Marin Drinov", 2000. ISBN 954-430-738-9.

ANNUAL OF SOFIA UNIVERSITY
“ST. KLIMENT OHRIDSKI”
FACULTY OF HISTORY
VOLUME 108, 2025

THE NAVAL FORCES OF THE PRINCIPALITY OF MOREA
AT CHAMPLITTE AND VILLEHARDOUIN DYNASTY
(1205 – 1278)

ASSOC. PROF. NIKOLA DYULGEROV, PHD

Faculty of History, Sofia University “St. Kliment Ohridski”

15 “Tsar Osvoboditel” Blvd. Sofia 1504, Bulgaria

<https://orcid.org/0000-0002-9288-7088>

nrdjulgero@uni-sofia.bg

<https://doi.org/10.60053/GSU.IF.1.108.101-117>

Received 2025-07-14; reviewed 2025-07-17; accepted 2025-07-23; published online 2025-11-25.

The author(s), 2025. Published by St. Kliment Ohridski University Press on behalf of the Faculty of History of Sofia University “St. Kliment Ohridski”. This publication is released to the public under the terms of the [Creative Commons Attribution License](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/) (CC BY 4.0, <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted reuse, redistribution, and reproduction, provided the original article is properly cited.

Abstract. In the second quarter of the 13th century, the Morea fleet refused to provide assistance to Latin Constantinople on several occasions. However, the principality’s naval forces were not always so impressive. During the first decade of Achaea’s existence, its rulers did not even have their own navy, but relied on the hiring of a small number of ships for a short period or on the support of Venice, especially after the Treaty of Sapienza (1209). In the following decades, the increased financial capabilities of the princes, the recruitment of local Greeks for crews, as well as the use of the naval forces of other Latin feudal lords, allowed the Achaean rulers to build a small but permanent fleet and periodically contract a significant amount of ships for important naval operations. The territorial losses from the 1260s onward and the military conflicts with the restored Byzantine Empire weakened the principality, reducing both its financial means and its capacity to equip ships. Nevertheless, it maintained limited naval forces of its own – evidenced by the appearance of an official bearing the title of admiral in the state administration after the end of the Villehardouin dynasty’s rule. This marked the beginning of a new phase in which the principality relied primarily on naval support from the Kingdom of Sicily and from Venice.

Keywords: Principality of Morea, Navy, Venice, Latin Romania, Admiral, Villehardouins, Champlitte.